

ISSN 2729-9767

BULLETIN IVPR

NOVEMBER 2022
VOL 3 ISSUE 11

DARINA ONDRUŠOVÁ

AKÁ JE SKÚSENOŠŤ S TRANSFORMÁCIOU
ZARIADENÍ, KTORÉ VYKONÁVAJÚ
SOCIÁLNOPRÁVNŤ OCHRANU DEŤÍ
A SOCIÁLNU KURATELU

INŠTITÚT PRE VÝSKUM PRÁCE A RODINY
2022

Inštitút pre výskum
práce a rodiny

Aká je skúsenosť s transformáciou zariadení, ktoré vykonávajú sociálnoprávnu ochranu detí a sociálnu kuratelu

Mgr. Darina Ondrušová, PhD.

Mgr. Darina Ondrušová, PhD. je výskumníčkou na Inštitúte pre výskum práce a rodiny (IVPR). Ide o výber z rozsiahlejšej štúdie „Vyhodnotenie skúseností s transformáciou zariadení vykonávajúcich opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately – Záverečná správa“, Bratislava, 2022. Celé znenie štúdie je dostupné na www.ivpr.gov.sk v sekcii publikácií (<https://ivpr.gov.sk/vyhodnotenie-skusenosti-s-transformaciou-zariadeni-vykonavajucich-opatrenia-socialpravnej-ochrany-deti-a-socialnej-kurately-darina-ondrusova-2022/>)

Obsah

Zhrnutie	1
Úvod	1
Celkové hodnotenie transformácie	4
Ďalšie kroky v pomoci rodinám	6
Záver a odporúčania.....	8

Zhrnutie

V roku 2018 vstúpila do platnosti novela Zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kurately, ktorou okrem iného došlo k transformácii detských domovov na multifunkčné zariadenia, centrá pre deti a rodiny, poskytujúce nielen náhradnú starostlivosť deťom pobytovou formou, ale aj pomoc rodinám pri predchádzaní umiestňovania detí do náhradnej starostlivosti terénnou a ambulantnou formou. Novela tiež zaviedla možnosť dobrovoľných pobytov detí, príp. rodičov s dieťaťom v centrách pre deti a rodiny.

Cieľom tejto správy je predstaviť zistenia z výskumu zameraného na hodnotenie skúseností s transformáciou detských domovov na centrá pre deti a rodiny. Výskum bol realizovaný v 1. polroku 2022 a opieral sa o dostupné štatistické dáta o umiestňovaní detí do CDR na základe rozhodnutia súdu a na základe dohody o spolupráci s rodinami. Jeho súčasťou tiež boli rozhovory s riaditeľmi vybraných centier pre deti a rodiny, vedúcimi oddelení sociálno-právnej ochrany detí a sociálnej kurately úradov práce, sociálnych vecí a rodiny a tri fokusové skupiny s terénnymi pracovníkmi centier pre deti a rodiny.

Z uskutočneného výskumu vyplynulo, že respondenti vnímali ciele transformácie, osobitne pričlenenie terénnych a ambulantných služieb pre rodiny k centrámi pre deti a rodiny, pozitívne. Zároveň poukázali na niektoré nedostatky implementačnej praxe, ako napr. nedostatok psychológov v terénnych tímoch, náročné pracovné podmienky zamestnancov na úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny a chýbajúce účinné nástroje pomoci rodinám pri zabezpečovaní a udržiavaní si bývania.

Úvod

Slovenská republika sa dlhodobo hlási k procesu deinštitucionalizácie náhradnej starostlivosti. Ciele a priority v tejto oblasti boli stanovené najmä v Stratégii deinštitucionalizácie systému sociálnych služieb a náhradnej starostlivosti v SR v roku 2011, novo formulované v Národnej stratégii deinštitucionalizácie systému sociálnych služieb a náhradnej starostlivosti, schválenej vládou SR v roku 2021 a v Koncepcii zabezpečovania vykonávania opatrení v zariadeniach sociálnoprávnej

ochrany a sociálnej kurately na roky 2021-2025. Proces deinštitucionalizácie náhradnej starostlivosti okrem iného zahŕňal podporu profesionálnych rodín, ktoré poskytujú deťom náhradnú starostlivosť, ako vhodnejšiu formu starostlivosti v porovnaní s pobytom priamo v detských domovoch, či transformáciu veľkokapacitných detských domovov na zariadenia rodinného typu.

Predkladaný materiál upriamuje pozornosť na hodnotenie ďalších zásadných zmien v oblasti podpory deinštitucionalizácie náhradnej starostlivosti, ku ktorým došlo od roku 2019, na základe novely Zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kurately v znení neskorších predpisov, z roku 2018. Novela si kládla za cieľ riešiť dostupnosť preventívnej pomoci deťom a rodinám, pre ktoré sú vykonávané opatrenia sociálno-právnej ochrany detí a sociálnej kurately (ďalej len „SPODaSK“), aby sa tak v najväčšej možnej miere predchádzalo ich umiestňovaniu do ústavnej starostlivosti v detských domovoch na základe rozhodnutia súdu ako nariadeného a prinajmenej na určité časové obdobie definitívneho riešenia situácie dieťaťa. Inými slovami, kládla si zacieliť zabezpečiť dostupnosť nástrojov pomoci rodinám tak, aby sa rozhodovanie súdov o umiestnení detí do centier pre deti a rodiny stalo až posledným riešením, keď budú vyčerpané iné možnosti pomoci rodine.

Spomenutá novela tak jednak zakotvila povinnosť a podmienky transformácie detských domovov, dovtedy poskytujúcich najmä ústavnú starostlivosť pre deti pobytovou formou a v profesionálnych rodinách, na nové, multifunkčné zariadenia – centrá pre deti a rodiny (ďalej len „CDR“). Centrá pre deti a rodiny ako multifunkčné zariadenia začali okrem ústavnej starostlivosti poskytovať aj terénne a ambulantné služby na pomoc rodinám, v ktorých bolo identifikované ohrozenie. Táto pomoc môže zahŕňať podporu napr. v oblasti rozvoja rodičovských zručností, pri výskyte záškoláctva, zvládání závislostí na návykových látkach či už u rodičov, alebo u detí, zlepšovaní hospodárenia s finančnými prostriedkami, pomoci pri hľadaní práce pre rodičov a pod. Terénne služby pritom boli rodinám poskytované už aj v období pred transformáciou detských domovov, v rámci úradov práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej len úradov PSVR). Predmetnej agende sa venovali rodinní asistenti a odborné tímy zamerané na výchovné opatrenia, v zložení 1 sociálny pracovník a 1 psychológ na každom úrade PSVR, vrátane detašovaných pracovníkov. Dané nastavenie však malo za následok viacrolové fungovanie orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, keďže tieto zastávali tak pomáhajúce, ako aj dozorné roly – napr. rodinná asistancia vz. dohľad nad výchovou ako výchovné opatrenie. To mohlo mať negatívny vplyv na budovanie dôvery ako základného predpokladu pre riešenie situácie rodín, medzi rodinami na jednej strane a rodinnými asistentmi, ktorí im poskytovali podporu, na druhej strane, keďže aj oni boli z pohľadu rodín vnímaní ako pracovníci úradu PSVR, čo sa primárne spája s kontrolou výchovy a vhodnosti životných podmienok dieťaťa, nie podpory pri zvládaní problémov v rodine.

Pre štátne detské domovy, ktoré dovtedy poskytovali predovšetkým náhradnú starostlivosť deťom, ktorým starostlivosť nemohla byť poskytnutá v ich rodinách, to okrem iného znamenalo zabezpečiť priestorové a personálne vybavenie pre poskytovanie terénnych a ambulatných služieb rodinám, pre ktoré sú vykonávané opatrenia SPODaSK. Na podporu tejto transformácie bol realizovaný národný projekt

Podpora deinštitucionalizácie náhradnej starostlivosti III. Akreditované subjekty, na ktoré sa národný projekt nevzťahoval, mali možnosť vybrať si, či požiadajú aj o akreditáciu terénnych a ambulantných služieb, alebo tieto služby poskytovať nebudú. Podobne sa proces transformácie detských domovov dotkol aj úradov PSVR, ktorých kompetenciou je okrem iného vydávať odporúčania na pomoc CDR rodinám, pre ktoré sú vykonávané opatrenia SPODaSK, a kde sa takáto spolupráca javí byť vhodným riešením na zlepšenie situácie dieťaťa.

CDR okrem toho nahradili krízové strediská a resocializačné strediská, ktorých činnosť bola dovtedy financovaná samosprávnymi krajinami. Podľa účelu tak majú centrá pre deti a rodiny spracovaný program alebo špecializovaný program alebo resocializačný program.

Ďalšou zmenou, zameranou na prevenciu umiestňovania detí do ústavnej starostlivosti v CDR na základe rozhodnutia súdu, ktorú priniesla spomenutá novela zákona č. 305/2005 Z. z. v roku 2018, na ktorej hodnotenie sa zameriavame aj v tomto materiáli, bolo zavedenie možnosti tzv. dobrovoľného pobytu dieťaťa, resp. rodiča s dieťaťom, v CDR. Účelom dobrovoľného pobytu môže byť nácvik rodičovských zručností a iných zručností potrebných na zvládanie rodičovských povinností, úprava a zachovanie vzťahov medzi dieťaťom a rodičom, alebo uľahčenie vykonávania opatrení pobytovou formou pre dieťa. Dobrovoľné pobyty nemôžu plniť funkciu dočasného bývania v prípade nepriaznivej bytovej situácie rodiny, keďže takáto forma pomoci sa poskytuje v rámci systému sociálnych služieb. Očakávalo sa, že rozvoj dobrovoľných pobytov sa postupne musí premietnuť v znížení počtu detí umiestnených v zariadeniach na základe súdnych rozhodnutí. Zároveň vytvorenie takéhoto nástroja, ak má byť efektívny, rovnako predpokladá dostatok kapacít v CDR pre prijímanie detí na krátkodobé pobyty (v trvaní najviac 3 mesiace, ktoré môžu byť predĺžené najviac o ďalšie 3 mesiace), ako aj prijatie a pochopenie využiteľnosti tohto nástroja všetkými zainteresovanými aktérmi – vedením CDR, terénnymi pracovníkmi, ktorí môžu túto možnosť rodine navrhnúť, zamestnancami úradov PSVR, ktorí vydávajú odporúčania na dobrovoľné pobyty a v neposlednom rade rodinami, ktoré sa rozhodujú, či danú možnosť využijú, alebo nie.

V súvislosti s transformáciou detských domovov na CDR uskutočnil Inštitút pre výskum práce a rodiny v roku 2022 na základe kontraktu s Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny SR (ďalej len „MPSVR SR“) na rok 2021 evaluačný výskum, ktorý si kládol za cieľ zmapovať doterajšie skúsenosti s uplatňovaním uvedených zmien z pohľadu centier pre deti a rodiny, ako aj orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, rovnako zmapovať ich premietnutie v štatistikách o výkone opatrení SPODaSK, a ponúknuť odporúčania pre tvorcov politik, ktoré by mohli presadzovanie uvedených zámerov do implementačnej praxe zefektívniť.

Predkladaná správa má tri časti. V prvej časti predstavujeme ciele a metodológiu výskumu zameraného na hodnotenie transformácie detských domovov. V 2. časti sa zameriavame na analýzu dostupných štatistických údajov o umiestňovaní detí do CDR, tak na základe rozhodnutí súdov, ako aj odporúčaní na spoluprácu CDR s rodinami. V 3. časti predstavujeme výsledky kvalitatívneho výskumu, rozhovorov a

fokusových skupín s riadiacimi aj terénnymi pracovníkmi CDR a úradov PSVR, o priebehu a dopadoch transformácie detských domovov na dostupnosť pomoci rodinám pri predchádzaní umiestňovania detí do ústavnej starostlivosti.

Celkové hodnotenie transformácie

Po zhodnotení čiastkových aspektov mali tiež respondenti možnosť vyjadriť sa k celkovému zhodnoteniu prínosov a limitov transformácie. Napriek počiatočným obavám a pochybnostiam u niektorých z nich sa všetci zhodli, že v pomoci rodinám išlo o prínosný krok.

Riaditeľka jedného CDR napríklad uviedla, že hoci pre ňu išlo o novú výzvu, rozšírenie služieb pre CDR znamenalo aj rozšírenie možností pomoci rodinám. R1: *„S dobrovoľnými pobytmi som nemala problém, pretože aj predtým sme robili kvázi také hosťovské pobyty, keď prišli na návštevu rodičia za deťmi z veľkej vzdialenosti. Ale s terénom sme nemali žiadnu skúsenosť, ani ja, ani moji zamestnanci. Bolo to nutné dobre odkomunikovať pre mojich zamestnancov – vychovávateľov. Týmto zákonom sa nám otvorili dvere, a aj oči, ako to funguje v teréne. Takže určite to bola aj zmena myslenia zamestnancov. Toto nám určite urobilo veľké plus aj pri práci s rodičmi, ktorí sa do tej siete dostanú. Napríklad, mala som deti, ktoré boli na ústavke. Dali sme ich domov – sanácia rodiny, automaticky prešli pod správu terénu, aj mójho, čiže stále som s nimi, s tou rodinou.“*

Iná riaditeľka neštátneho CDR takúto príležitosť pomoci rodinám uvítala. R3: *„My sme ako personál boli stotožnení s tým, že chceme robiť aj túto formu práce, lebo už aj pred touto novelou sme pracovali na sanácii rodín, ale detí, ktoré sme mali umiestnené. A to nebolo len od roku 2018, že CDR by malo byť len dočasné, na nevyhnutný čas. Tie rodiny, ktoré sa do systému zapojili až teraz, lebo potrebovali nejaké sprevádzanie, keď sa u nich vyskytli problémy, tie sú na to, myslím, hneď nastavené, že nie je to úrad práce, ten, kto ich len kontroluje a trestá a určuje podmienky, ale že je pri nich aj CDR, tá ambulancia a terén, ktorá im dáva pomocnú ruku na to sprevádzanie. Tí, čo boli v systéme dovtedy, zo začiatku trochu nedôverovali, ale veľmi rýchlo sa chytili, že v nás majú takú oporu, že môžu povedať aj to, čo sa im nedarí a prečo sa im nedarí.“*

Podobne sa vyjadril aj ďalší riaditeľ. R5: *„Ja si uvedomujem potrebu zmeny nášho prístupu, ja nemám obavy. V zásade si myslím, že ešte zatiaľ sme vždy vedeli nejaké technické problémy zvládnuť, ja som hrdý na to, že my v centrách, keď sa aj vyskytne nejaký problém technického charakteru, tak sme dostatočne flexibilní na to, aby sme sa s tým vedeli vysporiadať.“*

Ďalšia riaditeľka takisto hodnotila pričlenenie terénnych a ambulatných služieb do CDR pozitívne. R2: *„Ja si myslím, že tá myšlienka tých terénnych služieb nie je zlá. Možno naozaj tí kolízni opatrovníci viac by mohli oslovovať terénne zamestnankyne centier, aby sa rodine začali venovať hneď na začiatku.“*

Rovnako pozitívne vyjadrenia vo vzťahu k transformácii zaznievali aj od vedúcich oddelení SPODaSK. V3: „Človek sa už tak bojí niečoho nového a brali sme to tak, že bude to asi oveľa náročnejšie, pracovať s klientmi, ale prax ukázala, že tá transformácia bola úspešná a spolupráca s CDR je výborná.“

Ďalšia vedúca vyzdvihla rozšírenie možností pomoci rodinám. V1: „Skôr to vnímam pozitívne, že naozaj sa nám rozšírila tá možnosť opatrení v rodinách, že môžeme CDR využívať na poradenské služby, na pomoc rodinám a taktiež pri nácviku rodičovských zručností. Lebo to býva často potrebné – rodičia nevedia, ako hospodáriť s finančnými prostriedkami.“

Iná vedúca za pozitívum označila aj prínos transformácie pre zamestnancov oddelení SPODaSK. V2: „Ja si myslím, že nám to trochu pomohlo, resp. nás to trochu odľahčilo, tým, že sme poddimenzovaní, radi využijeme možnosť zapojenia terénneho tímu CDR na prácu s rodinou, keď máme rodičovský konflikt, alebo sanáciu rodiny. Aj tá administratíva nie je nejako zaťažujúca a máme veľmi dobrú spoluprácu s našimi CDR.“

Jedna z vedúcich dokonca ocenila odčlenenie kontrolnej a podpornej zložky v práci s rodinami presunutím podporných úloh do CDR. V5: „Zriadili sa tie tímy pomoci na úradoch práce v rámci národného projektu na realizáciu výchovných opatrení a ja si myslím, že ono to bolo také schizofrenické, že my sme boli tu ako úrad a zároveň tu bola aj tá pomocná ruka. Čiže taká schizofrénia, lebo pre rodiny aj kurátorky aj tieto kolegyne boli stále pod hlavičkou úradu. A následne sa vymyslel tento model tých centier, kde sa vytvorili možnosti ambulancie. Myšlienka bola dobrá, je tu tá možnosť, že vieme tie rodiny posúvať na sprevádzanie. Lebo my sme si to sami nevedeli pokryť ani kapacitne.“

Na druhej strane, zástupkyňa Ústredia PSVR vyjadrila isté pochybnosti o kompetenčnom rozdelení zabezpečovania pomoci rodinám. Ú2: „Ak je výkon opatrení z pozície moci, nemám problém so zákonom o sociálno-právnej ochrane. Ak je výkonom služba, napr. dobrovoľný pobyt, malo by to patriť pod sociálne služby, alebo aj pod samosprávu.“

Aj jej kolega z Ústredia PSVR upozornil na niektoré systémové problémy. Ú1: „Pričlenenie terénnych služieb k CDR je dobré. Ale neviem, či je úplne správne pomenovaná táto terénna sociálna práca pre CDR. Totiž my máme 3 projekty: integrovaný, kde je terénna sociálna práca a terénni pracovníci pre sociálno-právnu ochranu, potom deinštitucionalizáciu – a často sa stáva, že tieto projekty nie sú prepojené pre potrebu rodiny a robia ten istý výkon. Nie sú prepojené preto, lebo to neriadi jeden človek. A čo je ešte neefektívne, že nemajú nástroje tí ľudia v teréne – finančnú pomoc, denné stacionáre a pod. ... A nám chýba multidisciplinárny aj medzirezortný prístup. A my aj máme zadané kompetencie, ale nikto ich nesankcionuje. A máme slabú prevenciu v rodinách.“

Terénne pracovníčky zvlášť pozitívne hodnotili prínosy transformácie pre rodiny. T2: „Ale ja si myslím, že je to veľmi pekná práca, mnohé rodiny sú vd'ačné. Keby neboli ambulancie, vôbec si neviem predstaviť, ako by sa toto vykonávalo na úrade práce, pretože tam majú pracovníčky veľa iných povinností, najmä kolízne opatrovníčky so súdmi.“

Ďalšia terénna pracovníčka ocenila aj dostupnosť pomoci pre rodiny z finančného hľadiska. T7: „Ja si myslím, že to je jeden veľmi vydarený projekt. Ja tam vidím veľký zmysel. Silnou stránkou je, že tá pomoc je dostupná, pretože je zadarmo, že pracujeme priamo s rodinami a predchádzame tomu, aby deti vôbec museli byť vyňaté. Toto sa nám vo veľkej miere darí, najmä ak tá pomoc príde dostatočne včas (ak u rodičov napr. nie je príliš rozbehnutá závislosť, s ktorou nechcú nič robiť). Silnou stránkou je tiež prepojenosť medzi rodinou a CDR. Napr. ak naše CDR púšťa dieťa domov, lebo došlo k zlepšeniu situácie v rodine, následne my v ambulancii tú rodinu dostávame vo forme odporúčania z úradu a pracujeme s nimi a sledujeme adaptačný proces dieťaťa aj celej rodiny. Toto je super. A iná situácia je, keď je vysoká pravdepodobnosť, že dieťa bolo z rodiny vyňaté, ale môže sa vrátiť, ak rodič vyrieši problém, kvôli ktorému sa do CDR dostalo, my mu v tom pomáhame a zároveň podporujeme ten kontakt.“

Ďalšie kroky v pomoci rodinám

Respondentov sme sa tiež pýtali na ich návrhy ďalších zlepšení pomoci rodinám. Niektoré z nich mali skôr všeobecný charakter, zatiaľčo iné sa týkali špecificky poskytovania terénnych a ambulatných služieb rodinám.

Medzi odporúčaniami všeobecného charakteru silno rezonovala najmä potreba systémovej pomoci rodinám v oblasti bývania. Osobitne vedúce oddelení SPODaSK spontánne, bez vyzvania vyjadriť sa k tejto téme, poukazovali na to, že problém nedostatku cenovo dostupného bývania sa stáva stále naliehavejší, a že bez účinných nástrojov pomoci v tejto oblasti bude poradenstvo pri riešení ohrozujúcich situácií detí a rodín nepostačujúce.

V1: „Doteraz ešte tá doba nebola taká, ale teraz prichádza ťažká doba pre tie rodiny. Najmä pre tie matky – samoživiteľky. Niekedy sú tie ženy v zúfalej situácii. Keď otec neplatí výživné, lebo je vo väzení a ony ostanú na rodinných prídavkoch, 2 deti a príjem 50 eur. Keby nemala rodinných príslušníkov, je to pre ňu neriešiteľná situácia. Zamestnať sa nemôže, lebo deti sú malé. Ako stúpajú ceny, bývanie začína byť nedostupné, budú generačné problémy, lebo mladí s deťmi budú ostávať bývať v bytoch rodičov. A to sú základné veci. My by sme dokázali pomôcť mnohým rodinám, keby sme mali prostriedky, keby sme tej rodine dokázali niekde zabezpečiť cenovo dostupné primerané bývanie a prácu. To ja pokladám za základ všetkého. Pokiaľ tieto 2 atribúty nie sú, my tam môžeme robiť čokoľvek, ale to je len taká vata.“

Podobne sa vyjadrila aj ďalšia vedúca. V4: „My čo tu máme problém, máme tu problém s bývaním. To nie je dôvod na umiestňovanie, samozrejme, to nám je

všetkým jasné. Len niekedy sú také patové situácie, že vonku je -20, príde sem matka s maloletými deťmi, častokrát niekoľkokmesačným, nechá nám ho tu na oddelení, že nemá kde v noci spať – iná možnosť nie je, ako takéto dieťaťko umiestniť. Či už len možno na pár mesiacov, pokiaľ si matka dá do poriadku to bývanie, a tak ďalej. ... Toto je ukrutný problém.“

Rovnakú skúsenosť mala aj vedúca v inom regióne. V5: „Máme veľa prípadov takých, že matky stratia bývanie a zostanú na ulici. Prišla sem matka s 5 deťmi, že zostala na ulici a spala vonku, ale že ona sa chce starať, no ale to nevieme my zastrešiť. Tak potom zvyčajne hľadáme zariadenia núdzového bývania, len ony často nemajú peniaze na cestu a obce im nevedia ponúknuť bývanie.“

Návrhy na zlepšenia v zabezpečovaní terénnych a ambulantných služieb, ktoré boli systémovej povahy, sa týkali prehodnotenia veľkosti územných celkov, pre ktoré majú CDR tieto služby poskytovať.

R5: „Tak, ako je projekt nastavený, smeruje k tomu, že každé centrum má realizovať ambulantnú formu. Nezoľadňuje sa regionálna príslušnosť. A potom sa stáva, že v tom regióne sa alebo križujeme, alebo región nie je pokrytý. Druhá vec je, že vytvorili sa malé celky. A ja som začínal so 4 pracovníkmi a je to potom problém v tom, že keď si vytvoríte nejaké vysunuté pracovisko, ktoré je 20 km od vás, tak potrebujete tam nejakého koordinátora, ktorý bude usmerňovať tie každodenné činnosti – prerozdeľovať prácu, schvaľovať cestáky a pod. Na toto sa nemyslelo v rámci toho projektu. Okrem toho som presvedčený, že väčšie celky vedia byť flexibilnejšie a vedia lepšie reagovať na potreby toho regiónu. Väčší celok nie je o tom, že tí ľudia musia byť v jednej kancelárii. Začínali sme so 4 zamestnancami a teraz ich máme 7, lebo nám pribudla ďalšia ambulancia - a už tam máte väčšiu mieru zastupiteľnosti, väčšiu mieru rozvíjania tých zamestnancov – keď vám príde nový zamestnanec, tak sa skôr niekto uvoľní, kto ho bude vedieť zaškolovať a zo 7 ľudí sa už niektorí vedia aj špecializovať. Ste bližšie pri ľuďoch. Ďalej, už keď som mal 7 ľudí, skôr som im vedel prepožičať auto z pobytovej formy, aby boli efektívni, to už malo naozaj väčší zmysel, ako aby chodili autobusmi.“

Ďalší návrh, ktorý zaznieval opakovane, sa týkal zlepšenia pracovných podmienok terénnych pracovníkov. R2: „Bola by som za to, aby sa títo zamestnanci stali kmeňovými zamestnancami CDR, nie zamestnancami projektu. A nie rodičovský konflikt.“

Projektové financovanie totiž znamená neistotu tak pre terénnych pracovníkov, ako aj pre CDR a v konečnom dôsledku aj pre rodiny, ktorým je pomoc poskytovaná. V5: „Možno aby to nebolo v rámci projektu, aby boli súčasťou ako kmeňoví, nie ako projektoví zamestnanci. Lebo stále je to, že keď skončí projekt, čo potom.“

Respondenti rovnako upozornili na potrebu systémového riešenia otázky mobility terénnych pracovníkov. R5: „A toto je ďalšia dôležitá vec, na ktorú ten projekt

nemyslel, že tí ľudia, tým, že sú terénni, oni potrebujú byť mobilní. Keď majú chodiť autobusmi, tak dokopy nič neurobia. To je zabitý čas, ktorý nás stojí peniaze, nie je tam výkon, tie autá sú nevyhnutnosťou.“

Závery a odporúčania

Predchádzanie umiestňovania detí do ústavnej starostlivosti na základe rozhodnutia súdu prostredníctvom zabezpečenia pomoci rodinám v ich prirodzenom prostredí bolo jedným z dôležitých cieľov transformácie detských domovov na CDR. Aj keď obdobie od začiatku poskytovania terénnych a ambulantných služieb rodinám centrami pre deti a rodiny je pomerne krátke (od roku 2019) a navyše poznačené mimoriadnymi okolnosťami, spôsobenými pandemiou COVID-19, je zrejmé, že tieto služby majú v pomoci rodinám svoje opodstatnenie. Svedčí o tom rastúci počet odporúčaní na spoluprácu rodín s CDR, ako aj pozitívne hodnotenie pričlenenia týchto služieb k CDR zo strany všetkých zainteresovaných aktérov, ktorí boli zapojení do výskumu – riaditeľov CDR, vedúcich oddelení SPODaSK úradov PSVR, ako aj terénnych pracovníkov CDR, ktorí sú v priamom kontakte s rodinami. Rovnako pozitívne je hodnotená aj dostupnosť týchto služieb, finančná, aj personálna (ponuka spravidla zodpovedá dopytu).

Napriek tomu existujú výzvy, ktorých riešenie, zo strany zadávateľa tohto výskumu, MPSVR SR, ako aj Ústredia PSVR, by zefektívneniu pomoci rodinám prostredníctvom terénnych a ambulantných služieb CDR mohlo vo veľkej miere napomôcť. Mnohé z nich už boli v tomto texte predstavené. Na tomto mieste ponúkame zhrnutie najdôležitejších z nich. Pre ďalší rozvoj terénnych a ambulantných služieb CDR a pomoci rodinám bude na základe uskutočneného výskumu potrebné:

- Podporovať dostatočne včasnú identifikáciu úradmi PSVR rodín vhodných na spoluprácu s CDR.
- Zvážiť prípravu metodického usmernenia o dobrovoľnosti spolupráce rodín s CDR, s cieľom podpory jednotného chápania a komunikovania dobrovoľnosti spolupráce a jej benefitov zamestnancami oddelení SPODaSK a terénnymi pracovníkmi CDR.
- V prípade písomnej formy konzultácie pripravovaných návrhov s terénnymi pracovníkmi, resp. zamestnancami oddelení SPODaSK, ponúknuť osloveným dostatočný čas na prípravu stanoviska a poskytnúť im spätnú väzbu o vybavení ich námetov.
- Predĺžiť obdobie zazmluvnenia akreditovaných subjektov na poskytovanie terénnych a ambulantných služieb z najviac 12 mesiacov, s cieľom zvýšenia zapojenia týchto subjektov do poskytovania uvedených služieb.
- Zabezpečiť motorové vozidlo pre každý tím terénnych pracovníkov, s cieľom zefektívnenia ich práce. Rovnako zabezpečiť materiálne vybavenie psychológov pre prácu s deťmi.
- Zvážiť rozšírenie terénnych tímov o špeciálnych pedagógov, s cieľom reagovať na zvýšený výskyt problémov so zácholáctvom.

- Zvážiť povinnú ponuku sprevádzania detí/mladých dospelých, ktorým je ukončovaná náhradná starostlivosť, osobitne ústavná starostlivosť, terénnou formou.
- Presadzovať v spolupráci s Ministerstvom zdravotníctva SR zvyšovanie dostupnosti odbornej pomoci pre ľudí závislých na návykových látkach.
- Prehodnotiť zabezpečovanie riešenia rodičovských konfliktov v CDR – zabezpečením kvalitného vzdelávania a primeraného finančného ohodnotenia pracovníkov terénnych tímov, alebo presunutím tejto problematiky do pôsobnosti inej inštitúcie.
- Urýchlene riešiť problémy s fluktuáciou zamestnancov oddelení SPODaSK, s cieľom predchádzať ich negatívnym dopadom na spomalenie pomoci rodinám.
- Zabezpečiť kontinuitu poskytovania terénnych a ambulantných služieb rodinám prostredníctvom štandardných pracovno-právnych podmienok pre terénnych pracovníkov ako kmeňových zamestnancov CDR.
- Riešiť otázku chýbajúcich psychológov v terénnych tímoch CDR ich zvýšeným finančným ohodnotením.
- Zabezpečiť z finančného aj personálneho hľadiska podporu CDR pri adaptačnom vzdelávaní psychológov.
- Prispôbovať ponuku vzdelávania terénnych pracovníkov ich skutočným potrebám a pokračovať v organizovaní celoslovenských metodických stretnutí, podporujúcich výmenu skúseností terénnych pracovníkov s prácou s rodinami.
- Podporiť zníženie administratívnej záťaže zamestnancov oddelení SPODaSK predovšetkým integráciou troch samostatných informačných systémov.
- Zvyšovať povedomie o využiteľnosti a praktickej uskutočniteľnosti dobrovoľných pobytov v pomoci rodinám medzi zamestnancami oddelení SPODaSK a terénnymi pracovníkmi CDR a podporovať zabezpečovanie priestorových možností pre prijímanie detí, resp. rodičov s deťmi na dobrovoľné pobyty do CDR.
- Zvážiť prehodnotenie veľkosti územných celkov, v rámci ktorých pôsobia jednotlivé ambulancie CDR tak, aby počet zamestnancov v terénnom tíme umožňoval ich vzájomnú zastupiteľnosť.
- Skvalitniť zber a vyhodnocovanie štatistických dát o umiestňovaní detí do CDR na základe rozhodnutia súdu a na základe dohody o spolupráci.
- Riešiť aj iné súvisiace problémy rodín, medzi nimi najmä podporu udržania bývania, a to aj formou finančného príspevku.
- Systémovo podporovať zapájanie obcí do pomoci rodinám.

Ilustračné foto na obálke: Ben Wicks, unsplash.com

BULLETIN IVPR

ročník 3 (2022)

Vydáva Inštitút pre výskum práce a rodiny,
Špitálska 25, 27, 812 41 Bratislava
IČO 308 47 451
ivpr@ivpr.gov.sk, www.ivpr.gov.sk
Vychádza 12 x ročne. NEPREDAJNÉ.
ISSN 2729-9767
EV 6041/22

Ďalšie informácie o IVPR získate na webových stránkach
www.ivpr.gov.sk